

สินค้าและบริการด้านวัฒนธรรม (C-pop) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ เรื่อมตรี๊ด

ผู้ประกอบการ / สถานประกอบการ นายอุทัย สุภาพ
ที่อยู่ บ้านสำโรงพลัน ตำบลสำโรงพลัน อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ โทรศัพท์ -

องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม / ความสำคัญ

อิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของเขมร ได้ขยายเข้าสู่ดินแดนจังหวัดศรีสะเกษ ในสมัยเขมรพระนคร (พุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๘) การขยายอิทธิพลทางการเมืองของเขมร ในสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ (พ.ศ. ๑๕๔๕ - ๑๕๙๓) พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ (พ.ศ. ๑๗๒๔ - ๑๗๖๑) เป็นสมัยที่ชาวเขมรได้เข้ามาอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ เพราะกษัตริย์เขมรได้เกณฑ์ชาวเขมร จากประเทศเขมรและชาวทวายในเขตอีสานใต้ ให้เป็นผู้สร้างปราสาทและสร้างเมืองในเขตอีสาน นอกจากนี้ประชาชนยังถูกบังคับให้สร้างถนนหนทางจากนครธม ไปยังเมืองและประเทศต่าง ๆ ในเขตอีสานใต้ด้วย ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ได้มีการสร้างปราสาทจำนวนมาก ชาวเขมรที่ถูกเกณฑ์แรงงานจึงได้ตั้งหลักแหล่งอยู่รอบๆ ปราสาทและสร้างเมืองขึ้น เช่น เมืองตำ (จังหวัดบุรีรัมย์) และบริเวณอื่น ๆ ทำให้วัฒนธรรมเขมรเข้าสู่อีสานใต้ วัฒนธรรมเขมรได้เข้ามามีอิทธิพล ในหมู่ชาวทวายในเขตจังหวัดศรีสะเกษ โดยเริ่มจากการที่เมืองกำปงสวายหนีภัยการเมืองเข้ามาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๓ บุตรีของออกญาเดโช ได้แต่งงานกับชาวเมืองสังขะ ต่อมาเจ้าเมืองสังขะได้ส่งคนเข้ามาปกครองเมืองขุขันธ์ เนื่องจากขณะนั้นเมืองขุขันธ์ไม่มีเจ้าเมือง จึงทำให้วัฒนธรรมเขมรเข้ามามีอิทธิพลทางตอนใต้ของจังหวัดศรีสะเกษ ในปัจจุบัน และผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมของชาวทวายในบริเวณแถบนี้ มีการนำวัฒนธรรมเข้ามาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านภาษาและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ เรียกชาวทวาย ที่กลายเป็นเขมรว่า “เขมรสวย” และเรียกกลุ่มชาวทวายที่อยู่ใกล้กับลาวที่ยอมรับวัฒนธรรมลาวว่า “ลาวสวย”

วัฒนธรรมถือเป็นมรดกร่วมของกลุ่มชน การสร้างสรรค์สังคม สืบทอดวัฒนธรรมเป็นกิจกรรมสำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ทุกยุค ทุกสมัย การฟ้อนรำเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ชาวบ้านสร้างสรรค์ขึ้น จากเงื่อนไขสภาพแวดล้อมของแต่ละถิ่น เป็นมรดกที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ ส่งสม สืบทอด ปรับเปลี่ยน เพื่อความเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป วิธีการสืบทอด อาศัยการบอกเล่า จดจำ ทำตามครู รู้แบบซึมซับและรับด้วยความพึงพอใจ การฟ้อนรำพื้นบ้านถือเป็นมรดกร่วมกันของกลุ่มชาวบ้านเป็นต้นคิด เป็นผู้เล่น และสืบทอด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสนองความต้องการของชาวบ้าน ลักษณะของการฟ้อนรำพื้นบ้านจะใช้ภาษาถิ่น ท่วงทำนองลีลาเฉพาะถิ่นเป็นรูปแบบ เช่น เรื่อมตรี๊ด เป็นต้น

เรื่อมตรี๊ด คือ รำตรุษสงกรานต์ เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวอีสานใต้มาตั้งแต่โบราณ มีความเชื่อว่า เป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนานในวันขึ้นปีใหม่ของไทยสมัยก่อนที่ใช้เดือนเมษายนของทุกปีเป็นวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งจะสอดคล้องกับประเทศกัมพูชาที่มีการเรื่อมตรี๊ดในเดือนเมษายนของทุกปี เช่นกัน ในประเทศกัมพูชาเรื่อมตรี๊ด เป็นมรดกสืบทอด มาจากองค์ตระกูลของกลุ่มชาติพันธุ์สำแระ ซึ่งสันนิษฐานว่า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของอารยธรรม “ในกลุ่มของออสโตรเอเชียียง” ได้ตั้งหลักปักฐานอยู่ในบริเวณประเทศกัมพูชาในปัจจุบันนี้ มานานนับหลายพันปีมาแล้วเรื่อมตรี๊ด จัดแสดงขึ้นในโอกาสสำคัญ คือ พิธีขึ้นปีใหม่ เป็นการรำเพื่อตัดขาดปีเก่า หรือกำจัดสิ่งเลวร้าย ความเจริญโรที่มิในปีเก่าให้หมดสิ้นไป ต้อนรับความเป็นสิริมงคลในปีใหม่

/ชาวศรีสะเกษ...

ชาวศรีสะเกษเชื้อสายเขมร จะนิยมเล่นเรือบตริต ในเทศกาล ออกพรรษา งานกฐิน และ หน้าแล้งเดือนห้า โดยตระเวนเล่นไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อบอกบุญขอบริจาคทรัพย์สมทบกองทุนผ้าป่า กอง ดอกไม้ กองกฐิน

เครื่องดนตรีประกอบด้วย กลอง ปี่อ้อ ขลุ่ย ฆ้องใหญ่ นอกจากนี้ก็มีกันแซ่ (ภาษาเขมร) ซึ่งได้แก่ เครื่องดนตรีให้จังหวะ และมีกระพรวนวัว ซออู้ อุปกรณ์ที่ประกอบการเล่นมีคันทับ ผู้เล่นไม่มีกำหนดว่าจะเป็นชาย หรือหญิง ส่วนการแต่งกายนั้นตามสบาย จะแต่งให้สวยงามหรือตลกก็ได้ ในวงรำนั้น มีหัวหน้ากลอนเป็นผู้ร้องนำ จะจบบทเก่า ๆ หรือแต่งขึ้นเองก็ได้ เนื้อร้องส่วนใหญ่เป็นบทอวยพรเจ้าของบ้านในวันขึ้นปีใหม่ของไทย ต่อจากนั้น จะเป็นบทยกย่องชมเชยเจ้าบ้านหรือบทเกี่ยวพาราสิ ผู้ที่มีหน้าที่สำคัญในคณะรำตรุษคือหัวหน้าตรุษ ซึ่งเป็นผู้ได้รับความนับถือจากคนในหมู่บ้าน ผู้แสดงประกอบคล้ายตัวละคร มีพราหมณ์ขอทาน สวมหมวกาก ตีกลอง ถีอ กระพรวนวัว ถีอกลา ถีอคันทับ การรำยาวตามจังหวะเพลง มีนาฏลีลา อ่อนช้อยเนิบนาบ

การร้องและกระทั่งกระพรวนจำนวนหลายลูกผูกติดกับไม้ที่เป็นรูปกากบาท มีกลอง ปี่ หรือขลุ่ย นักร้องชายหญิงร้องสลับกัน ผู้รำจะเดินเป็นแถว จำนวน ๑๕ - ๒๐ คน เดินไปตามบ้านเหมือนกับการ แข่งแม่เงิน (เรียไร) ของชาวลาวในโอกาสที่มีงานบุญนิยมเล่นกันที่บ้านสำโรงพลัน ตำบลสำโรงพลัน อำเภอไพรบึง บ้าน นาตราว บ้านศาลา ตำบลโคกตาล บ้านจำปานอง ตำบลนาตราว อำเภอภูสิงห์

เมื่อไปถึงหน้าบ้านผู้ใดก็จะเริ่ม ตีกลอง ผู้ร้องนำก็จะเริ่มร้องขับแล้วผู้ร้องตามก็จะร้องพร้อมกัน พร้อมกับจังหวะการรำไปทางซ้ายที่ทางขวาที่ กระทั่งด้วย ไม้ผูกกระพรวน ให้ได้ยินถึงเจ้าของบ้านคณะเรือบตริต จะร่าอยู่ที่ลานบ้าน เจ้าบ้านก็จะหาน้ำให้ดื่ม ให้สุราในโอกาสนี้หัวหน้าตรุษก็จะขอให้เจ้าของบ้านช่วยบริจาคเงิน สิ่งของ นำไปบำรุงวัดหรือสาธารณะประโยชน์ในหมู่บ้าน คณะเรือบตริตก็จะร้องเพลงอวยพรให้มีความสุขความ เจริญ จนกว่าหัวหน้าตรุษจะลาเจ้าของบ้านเดินทางกลับบ้านอื่นต่อไป เมื่อร้องรำไปทั่วหมู่บ้านหรือกำหนดไว้แล้วว่า อาจจะเป็นหนึ่งวันหรือหลายวันก็ได้ หัวหน้าตรุษก็จะนำสิ่งของและเงินทองที่ชาวบ้านบริจาค ไปให้ผู้หลักผู้ใหญ่ หรืออวยเจ้าอาวาส เพื่อนำไปบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ต่อไป

การเลงตริตหรือเล่นตริตของชาวบ้านสำโรงพลัน อำเภอไพรบึง

การเลงตริตหรือเล่นตริต เป็นประเพณีเก่าแก่ดั้งเดิมของชนเผ่าเขมร ที่อาศัยทางตอนใต้ของ จังหวัดศรีสะเกษ อันได้แก่ อำเภอขุขันธ์ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอภูสิงห์ และอำเภอไพรบึง ที่จะได้ นำมากล่าวในที่นี้ คือ ประเพณีการเลงตริตหรือเล่นตริต ของบ้านสำโรงพลัน อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

คำว่า ตริต อ่านว่า ตริต เป็นชื่อเฉพาะของการแสดงชนิดหนึ่ง หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการเล่นหรือ แสดงในเทศกาลวันตรุษต่าง ๆ

คำว่า เลง หมายความว่า เล่น การละเล่น

คำว่า ตริต หมายความว่า ตรุษ ได้แก่ วันตรุษต่าง ๆ เช่น วันตรุษสงกรานต์ ซึ่งเป็นวันขึ้นปีใหม่ ของไทย เขมร ลาว

การเลงตริตก็คือ การเล่นตริตในวันตรุษสงกรานต์

การเรือบตริต คำว่า เรือบ แปลว่า รำ ตริต แปลว่า ตรุษ เรือบตริต หมายถึง การรำตริต ในวัน ตรุษสงกรานต์นั่นเอง

/เลงตริต...

เลงตรีตหรือตำตรีต เป็นประเพณีเก่าแก่ของชนเผ่าเขมร โดยเฉพาะที่บ้านสำโรงพลัน อำเภอไทรบุรี จังหวัดศรีสะเกษ มีการเล่นเป็นประจำตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่ต่อมาขาดการรวมกลุ่มในการแสดงช่วงหนึ่ง ภายหลังเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๙๓ นายพ่วง สุภาพ อดีตกำนันตำบลสำโรงพลัน ได้มารื้อฟื้นนำมาเล่นกันอีกครั้ง และได้จัดมีการละเล่นเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ พร้อมได้ปรับปรุงการเล่นทั้งด้านดนตรี การรำรำ ให้ดีขึ้น

การเล่นในสมัยแรก ๆ มีผู้เล่นไม่มาก ประมาณ ๗ - ๘ คน ก่อนถึงเทศกาลนั้น ๆ ๒ - ๓ วัน คณะผู้เล่นตรีตจะออกเดินเล่นไปในหมู่บ้านทุกหลังคาเรือน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อขอรับบริจาคเงินจาก ผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญ โดยขลุ่ยจะเป่านำตามด้วยกลองโทน ซิ่ง กันแซร์ (เป็นภาษาเขมร) คนร้องเจี๊ยงก็จะร้องเจี๊ยงตามบทกลอนและจุดมุ่งหมายที่มา ส่วนลูกคู่ก็จะร้องรับวรรคสุดท้ายของบทร้องนั้น เสียงขลุ่ยจะมีความไพเราะ ตามไปด้วยเสียงกลองโทน ทิง โฉ๊ะ ทิง ทิง โฉ๊ะ ทิง เสียงซิ่งกระแตก็จะดัง โมง โมง โมง ตามด้วยจังหวะกลองโทน กรรซันร์ ก็จะมีและเคาะเป็นจังหวะ เสียงดัง ตุ่ม ตุ่ม ตุ่ม กร้อง กร้อง กร้อง คนร้องเจี๊ยงก็จะร้องด้วยบทกลอนที่มีความสัมผัสกันอย่างไพเราะ อ่อนหวาน ซ้ำๆ เนิบ ๆ ตามไปด้วยลูกคู่ร้องวรรคสุดท้าย พร้อมกันอย่างไพเราะจับใจ

แนวคิด ความเชื่อ

ความเป็นมาเรียมตรีต พบว่ามีความเห็นที่แตกต่างกัน เช่น ตำนานเรื่องหนึ่ง เล่าว่า มีนายพรานคนหนึ่ง ชื่อว่า พรานบุญ มีเมียชื่อ นางอูมา วันหนึ่งนายพรานออกล่าสัตว์ เหมือนเคยปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน แต่ไม่พบสัตว์แม้แต่ตัวเดียว นายพรานบุญคิดว่า รุกขเทวดาที่รักษาป่า “เนียะตา” ได้พากันปิดบังไม่ให้มองเห็นสัตว์ต่าง ๆ พรานบุญได้จัดหาเครื่องถวายสักการะ เพื่อทำพิธีบวงสรวงในที่สุดพรานบุญได้พบกับกวางที่มีลักษณะที่สวยงามมาก พรานบุญจึงได้ฆ่ากวางตัวนั้น และนำไปถวายพระราชินี และนางอูมาได้รับตำแหน่งเป็นคุณหญิง พรานบุญจึงจัดให้มีการเรียมตรีตขึ้น

อีกแนวคิดหนึ่งเรียมตรีต มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยที่พระพุทธเจ้า ยังคงเป็นพระโพธิสัตว์ พระองค์เสด็จพระราชดำเนิน เพื่อทรงออกผนวช แต่มีมารแปลงกายเป็นกวางทองมาขัดขวางทางเสด็จของพระองค์ เพื่อไม่ให้เดินทางออกบวช พระโพธิสัตว์ ทรงอธิษฐานขึ้น ทำให้สวรรค์ชั้นเทวโลกบังเกิดความร้อน เทวดาทั้งหลายจึงพากันแปลงกายเป็นนายพราน ลงมาฆ่ากวางได้ แล้วร่วมขบวนแห่พระโพธิสัตว์ไปทรงออกผนวชได้สำเร็จตามความประสงค์ จึงทำให้จัดแสดงเรียมตรีต เป็นมรดกสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ส่วนความคิดอื่นๆ เห็นว่า เรียมตรีตมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนเขมรที่เข้าใจว่า เมื่อไรที่สัตว์ป่าเข้ามาในหมู่บ้านถือว่าเป็นกลางร้าย จะเกิดสิ่งที่ไม่ดี ต้องพบกับสิ่งชั่วร้ายจึงจัดแสดงเรียมตรีตขึ้น โดยมีรูปภาพสัตว์ป่าทุกชนิดเพื่อให้มีโอกาสได้ประพรมน้ำอบ ทาแป้ง ทาน้ำมันให้แก่สัตว์เหล่านั้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ที่ปกป้องกันไว้ก่อนแล้ว ซึ่งเขาเชื่อว่า ภายหลังจากนั้น หากมีสัตว์ป่าเข้าไปในหมู่บ้าน รับรองได้ว่า ไม่สามารถบันดลให้เกิดสิ่งชั่วร้ายได้เลย

ในปัจจุบันมีการละเล่นเรียมตรีตที่มีความเชื่อว่าเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้เท่านั้นและมีการบอกบุญ ระดมทรัพย์สินเงินทอง ผ้าขาวม้า สิ่งของ เช่น ผ้าไหม เงิน ข้าวสาร ฯลฯ ให้กับคนเรียมตรีต เพื่อรวบรวมนำไปถวายวัด คือการทำบุญที่บ้านสำโรงพลัน ตำบลสำโรงพลัน อำเภอไทรบุรี จังหวัดศรีสะเกษ จะมีการเรียมตรีตเพื่อบอกบุญไปยังบ้านต่าง ๆ เช่น บุญกฐิน บุญผ้าป่า งานที่เกี่ยวกับวัดจะใช้วิธีการเรียมตรีตบอกบุญ

/๗. สร้างรายได้...

๗. สร้างรายได้ให้กับตนเอง/ชุมชนอย่างไรบ้าง

การละเล่นเรือบตริต เป็นการเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิม และอนุรักษ์ศิลปะการแสดงพื้นถิ่นของชาวศรีสะเกษเชื้อสายเขมร แสดงออกให้เห็นถึงความสามัคคีของคนในชุมชน และการทำนุบำรุงศาสนา ด้วยดังจะเห็นได้จากการบริจาคสิ่งของต่าง ๆ รวมทั้งเงิน และรวบรวมเครื่องจตุปัจจัย เครื่องอุปโภคบริโภคที่รับบริจาคนำไปถวายวัด และปัจจุบันได้มีการแสดงการละเล่นชนิดนี้ในงานประเพณีของอำเภอและจังหวัด ทำให้ชาวบ้านที่แสดงอยู่ในวงมีรายได้เพิ่มขึ้นนอกจากอาชีพหลัก คือทำนา

๘. รูปภาพสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม จำนวน ๔ ภาพ / ๑ รายการ

